

ÜNİTE VI

KIYMETLİ EVRAK

6.1. KIYMET EVRAK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

6.2. KAMBİYO SENETLERİ

6.2.1. BONO

6.2.2. POLİÇE

6.2.3. ÇEK

6.2.4. EMTİA SENETLERİ

6.2.5. TAŞIMA İŞLERİ VE TAŞIMA SENEDİ

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu üniteye çalıştığınızda;

- * Kıymetli Evrak Hukukunun temel esaslarını kavrayacak,
- * Kıymetli evrak çeşitleri, nitelikleri ve şekillerini kavrayacak,
- * Kıymetli evrak düzenleme becerisini kazanacak,
- * Bono, poliçe, çek gibi kambiyo senetlerinin özelliklerini kavrayacak,
- * Emtia senetleri, taşıma işleri ve taşıma senedi terimlerinin özelliklerini kavrayacaksınız.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

Bu üniteyi kavrayabilmek için ünite içerisinde yer alan;

- * Ders notlarını dikkatli okuyun.
- * İlgili konuyu televizyon programlarından da izleyin. Öğrendiklerinizle bütünleştirmeye çalışın. Aklınıza takılan sorular olursa ders notuna veya ders kitabına bakın.
- * Bölüm aralarına konulan soruları cevaplayın. Cevaplamakta zorluk çekerseniz tekrar ders notuna başvurun.
- * Hukuk dersinde temel kavram ve kurallar büyük önem taşır. Bu nedenle, kuralları iyice öğrenin, bir kuralı öğrenmeden öteki kurallara geçmeyin. Çünkü biri diğerrinin ön koşuludur. Temel kuralı öğrenmeden bir sonrakine geçmeniz başarınızı düşürebilir.
- * Öğrendiklerinizi pekiştirmek ve değerlendirmek amacıyla ünite sonlarında değerlendirme soruları konulmuştur. Bu soruları cevaplamaya çalışın. Cevaplarınızı kitabın sonunda yer alan cevap anahtarı ile karşılaştırın. İhtiyaç duyduğunuzda ilgili konuyu tekrar gözden geçirin.

ÜNİTE VI KIYMETLİ EVRAK

6.1. KIYMET EVRAK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Ticari işlemlerin gerektirdiği hız ve güvenilirliği sağlamak amacıyla geliştirilmiş olan kıymetli evrak Ticaret kanununda şöyle tanımlanmıştır. Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunlarla kayıtlı olan hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemez ve senetten ayrı olarak başkalarına devredilemez.

Kıymetli evrakın özellikleri şunlardır :

- a. Kıymetli evrakın içeriği olan hak başkasına devredilebilir. Başkasına devredilemeyen hak kıymetli evrak konusu olamaz.
- b. Kıymetli evraka konu olan hak para ile ifade edilebilmelidir. Para ile değeri ölçülemeyen, kişiye göre değeri değişebilen haklar kıymetli evrak konusu olamazlar.
- c. Kıymetli evrakta yer alan hak senet kimin elinde ise ona aittir. Bu hakkın başkasına devri ancak senedin yasaya uygun biçimde devri ile mümkün olur. Senet ve hak ayrı ayrı başka kişilere devredilemez.
- ç. Kıymetli evrak düzenlenmesine neden olan ilişkiden bağımsızdır. Kıymetli evrak doğduktan sonra, düzenlenmesine neden olan ilişkide bir aksaklık veya anlaşmazlık ortaya çıksa bile bu durum senedin geçerliliği etkilemez.
- d. Kıymetli evrak tipleri kanunda sınırlayıcı olarak gösterilmiştir. Bir kimse kanunda adı geçmeyen bir kıymetli evrak düzenleyemez.
- e. Kıymetli evrakın düzenlenmesi ve el değiştirmesinin bağlı olduğu şekil şartları kanunda açıkça belirtilmiştir. Bu şartlara uyulmazsa kıymetli evrak doğmamış sayılır.

2. Çeşitleri :

Kıymetli evrak çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Bunlardan bazıları şunlardır.

a. Temsil Ettikleri Hakkın Türüne Göre Kıymetli Evrak :

aa. Para Senetleri (Alacak Senetleri) : Bu senetlerde hak para olarak gösterilir. Poliçe, bono, çek ve tahviller bu gruba girer.

bb. Pay Senetleri : Bunlar sermayesi paylara bölünen ve bu payları gösteren pay senetleri (hisse senetleri) çıkaran ticaret ortaklarının senetleridir.

cc. Emtia Senetleri : Bu senetler aynî (mala ilişkin) hakları gösterirler. Bir şeyin mülkiyetini veya rehin hakkı gibi bir hakkı sağlar. Makbuz senedi ; varant ve konşimento bu gruptandır.

b. Devir Şekilleri Açısından Kıymetli Evrak :

aa. Nama (ada) yazılı kıymetli evrak : Bu senetler bir kişinin adına yazılı olan ancak onun emrine kaydı taşımayan ve yasaya göre emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evraktır. İpotekli borç senedi, pay senetleri, tahviller bu gruptandır.

bb. Emre Yazılı Kıymetli Evrak : Kanuna göre, emre yazılı olan ve emre yazılı sayılan senetlerdir. Poliçe, bono ve çek bu gruptandır. Üzerlerinde **emrine** kaydı olmasa bile emre yazılı sayılırlar.

cc. Hamiline Yazılı Kıymetli Evrak : Kanuna göre, senedin biçiminden veya yazılış şekline senedi elinde bulunduranın hak sahibi sayılacağı anlaşılan kıymetli evraktır.

3. Kıymetli Evrakın Devri (ciro) :

Devir yöntemleri kıymetli evrakın cinsine göre değişir.

a. Nama Yazılı Kıymetli Evrakın Devri : Bu senetlerde devir, devir beyanı ve senedin teslimi ile olur. Devir beyanı yazılı ve imzalanmış olmalıdır.

b. Emre yazılı kıymetli evrakın devri : Bu senetlerin devri için, senedin ciro ve teslim edilmesi gerekir. Giro işlemi senedin arkasına yazılarak yapılır.

c. Hamiline Yazılı Kıymetli Evrakın Devri : Bu senetlerin devri için teslim yeterlidir.

Bir kıymetli evrakın nama yazılı olması için gerekli şartlar nelerdir ? Düşünün.

6.2. KAMBIYO SENETLERİ :

Kanunumuza göre kambiyo senetleri, poliçe, bono ve çekdir. Bunlar yasaya göre emre yazılıdır. Nama yazılı olabilmeleri için, (alacaklı) adından sonra açıkça “**nama yazılıdır**” , “**emre değildir**” gibi açıklama konması gereklidir.

Kimler kambiyo senedi düzenleyebilir ?

Medeni hakları kullanma ehliyeti olan kişiler kambiyo senetlerini düzenleyebilirler.

6.2.1. BONO (Emre Muharrer Senet)

a. Niteliği, şekli :

Bono ile borçlu (düzenleyen) , senet lehdarına (alacaklısına) senette gösterilen alacağı vadesinde ödemeyi kabul eder ve üstlenir.

Bonolar için aşağıdaki şekil şartları vardır. Bunlar;

aa. Senetler üzerinde “**bono**” veya “**emre muharrer senet**” yazısı bulunmalıdır.

bb. Bonoda yer alan ödeme borcu kayıtsız ve koşulsuzdur.

cc. Bonoya normal olarak vade (ödeme zamanı) yazılır. Vade yazılmamışsa bono görüldüğünde ödenir. Birden çok vade konulmaz.

çç. Ödeme yeri gösterilmelidir. Gösterilmemişse düzenlendiği yer ödeme yeridir.

Bonoda ödeme yeri gösterilmemişse bono geçersiz sayılır mı?

Geçersiz sayılmaz. Düzenleyenin adının ve soyadının yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır. Bu yerde gösterilmemişse bono geçersizdir.

- dd. Bonoda alacaklının adı ve soyadı açıkça gösterilmelidir. Bunlar yazılmazsa bono geçersizdir. Emrine veya “emrû havalesine” sözlerinin yazılmaması eksiklik sayılmaz.
- ee. Senedin düzenleyenin imzası bulunmalıdır. İmza el yazısı ile atılır. İmzasız bono geçersizdir.

b. Unsurları ve Unsur Noksanlıkları

TTK'nın 688. maddesi bononun yasal unsurlarını ayrıntılı biçimde, düzenlemiştir.

Unsur noksanlıkların giderildiği durumlar vardır. Bunlar, örneğin, bir bonoda,

- Vade yoksa görüldüğünde ödenir.
- Keşide yeri yoksa keşidecinin (borçlunun) adı ve soyadının bulunduğu yer keşide yeridir.
- Ödeme yeri yoksa keşidecinin (borçlunun) adı ve soyadının bulunduğu yer ödeme yeridir.

Zorunlu unsurlardan birinin yokluğu halinde, bono kambiyo senedi olma özelliğini kaybeder.

c. Vade , faiz şartı :

Vade, bononun ödeneceği zamanı belirleyen unsurdur. Dört türlü vade söz konusudur.

- aa. Görüldüğünde,
 bb. Görüldükten belli bir süre sonra,
 cc. Düzenlendiği günden belli bir süre sonra,
 çç. Belli bir günde ödenmek üzere düzenlenebilir.

Görüldüğünde veya, görüldüğünden belli bir süre sonra ödenecek bonolara faize ilişkin kayıtlar konulabilir. Faizi tutarı açıkça gösterilmelidir. Faizin başlangıcı için başka bir gün gösterilmediği takdirde faiz bononun düzenlendiği gün başlar. Faizin başlangıç tarihi en erken bononun düzenlediği tarih olabilir (Şekil 6.1).

Vade	Bedeli 50.000,00 YTL	No :.....
İşbu bono karşılığında Ümit ASAR' a veya emrine elli bin Yeni Türk Lirası ödeyeceğim.		
Ödeyecek	: Mustafa GÜNGÖR Dik Sok. No: 16/8 ALTINDAĞ /ANKARA	15 Mayıs 2005
Keşidecinin İmzası		

Şekil 6.1: Bono

Bu örnekte vade yoktur. O halde keşideci (Mustafa GÜNGÖR) görüldüğünde Ümit ASAR'a 50.000,00 YTL ödeyecektir.

ç. Tutarın belli bir şekillerle gösterilmesi :

Bono üzerinde bono tutarı yazı ile veya rakamla yazılabilir. Fark varsa yazı ile gösterilen tutar geçerlidir. Yazı ile birden fazla tutar gösterilmişse küçük olanı geçerlidir.

Örneğin yukarıdaki örnekte rakamla 50.000,00 YTL yazılmıştır. Yazı ile elli beş Yeni Türk Lirası yazılmış olsaydı, yazı ile yazılan geçerli olacaktı. Ya da rakamla 50.000,00 YTL bono metni içinde de rakamla 45.000,00 YTL yazılı olsa idi küçük olanı yani 45.000,00 YTL geçerli olacaktı.

d. Keşidecinin Sorumluluğu, cirosu, ödenmesi-ödenmemesi :

aa. Keşidecinin Sorumluluğu :

Bir bonoyu düzenleyen (keşideci) bu bononun asıl borçlusudur.

Görüldüğünde veya görüldüğünden belli bir süre sonra ödenmesi gereken bonoların düzenleyen kişiye, düzenlendiği günden sonra en geç bir yıl içinde ibraz (sunulması) edilmesi gerekir. Görüldüğünde ödenecek bonolarda vade yoktur. İbrazında ödenmesi gerekir. Görüldüğünden belli bir süre sonra ödenecek bonolarda bu sürenin belirtilmiş olması gerekir. Bu tarihte ödenmezse bonoyu elinde bulunduran asıl borçluya protesto çekebilir.

bb. Ciro :

Bono kanuna göre emre yazılı senetlerdendir. Bonoda yazılı alacak, ciro ve teslim yolu ile devredilebilir. **Ciro senette yazılı alacak hakkının başkasına devredilmesidir.**

Ciro, senedin arkasına veya yer kalmadı ise senede eklenen ve **alonj** denilen kağıda yazılarak yapılır. **Hamil senedi devralacak kişinin adını ve "ödeyiniz" yazarak imzalarsa buna tam ciro denir. Sadece imza atarak devrederse buna da beyaz ciro denir.**

Ciro yazılı yapılır, sözlü olamaz. Ciro herhangi bir kayıt ve şartla yapılmaz. **Senedi ciro eden kişiye ciranta** denir.

cc. Ciro Çeşitleri :

Senetten doğan hakların tamamının üçüncü kişilere devri için yapılan ciroya temlik cirosu veya normal ciro denir.

Senetten doğan hakların tamamının değil bir kısmının devredilmesi amacıyla yapılan cirolar ise iki çeşittir. Birincisi **rehin** cirosudur. Bununla senette yazılı alacak rehin edilir. Bu ciroda senet üzerine, “**bedeli rehindir**” veya **teminat içindir** yazılarak imzalanır. İkinci tür ciro, tahsil yetkisi vermek için yapılan **tahsil** cirosudur.

Rehin ve tahsil cirolarında senedin kime tahsil veya rehin için verildiğinin belirtilmesi gerekir.

çç. Bononun Ödenmesi Ödenmemesi :

En çok rastlanan ödeme biçimi bononun bir bankaya ciro edilerek tahsil edilmesidir. Banka borçluya bildirimde bulunur ve borcu tahsil edip bonoyu iade eder.

Banka aracılığı ile aralarında mesafe sorunu bulunan borçlu ve alacaklının işlemleri kolaylaştırılır. Ancak ödeme banka aracılığı olmadan da yapılabilir.

Borçlu ibraz edilen bonoyu ödemezse hamil (alacaklı) en geç ödeme gününü izleyen iki iş günü içinde borçluya protesto çeker. Protesto hamilin başvurusu ile noter tarafından çekilir.

Protesto ettiği halde alacağı tahsil edemeyen hamil, alacağını, temerrüt faizini (gecikme faizi), protesto bedeli, komisyon ve benzeri ücretlerin tamamını keşideciden veya ciro edenlerden isteyebilir.

Bonoda ödeme yeri gösterilmemişse bono geçersiz sayılır mı?

6.2.2. POLİÇE

a. Niteliği – Şekli :

Polîçe üçlü bir ilişki oluşturan alacak senedir.

Polîçeyi düzenleyen kişi

Polîçede yazılı olan miktar ödeyecek olan kişi

Polîçede ödeme yapılacak kişi

keşideci

muhatap (borçlu)

lehtar (alacaklı)

olmak üzere 3 kişi vardır. Senedi polîçeyi düzenleyen keşideci diğer bir kişiye (**muhatap**), polîçede adı yazılı olan kişiye belli bir tutarı ödeme emri verir. Lehtar, polîçeyi diğer

kişilere devredebilir. **Senedi son olarak bulunduran kişiye de hamil** denir.

Senedin ilk borçlusu onu düzenleyen keşidecidir. Muhatap ise başlangıçta borç ilişkisinin dışında olduğu halde, poliçenin kendisine ibrazında üzerine imza atarak kabul ettiğini beyan ederse senedin asıl borçlusu olur. Böylece keşidecinin borçluluk sıfatı sona erer.

Lehdar, poliçeyi önceden muhataba kabul ettirmek zorunda değildir. İsterse vadesine kadar bekler veya ödenmesi için muhataba ibraz eder. Poliçe kabul edilmeden önce de ciro edilebilir. **Poliçeyi devredene ciranta, devralana hamil** denir. Hamilin hakları da aynen ciranta gibidir. Kabul için ibraz edebilir. Ödeme için ibraz edebilir. Kabul edilmemesi veya ödenmemesi halinde protesto çekerek keşideciye veya önceki cirantalara rüçû edebilir.

Diğer kambiyo senetleri gibi poliçenin de bazı şekil şartları vardır. Bu şartların olmaması halinde poliçe, poliçe olarak geçerlilik kazanabilir mi ?

Poliçede bulunması gereken zorunlu unsurlardan biri eksik olursa poliçe geçerli olmaz.

Şekil Şartları Şunlardır:

- aa. **Poliçe kelimesi** : Senet üzerinde poliçe kelimesi yazılı olmalıdır.
- bb. **Belli Bir Tutarın Kayıtsız ve Şartsız Ödenmesi Emri** : Ödeme emri herhangi bir şarta bağlanmaz.
- cc. **Ödeyecek Olanın Adı Soyadı** : Muhatabın açık kimliği yazılmalıdır. Tüzel kişilik ise ünvanı yazılmalıdır.
- çç. **Lehdarın Adı-Soyadı, Tüzel Kişi ise Ünvanı** : Poliçe kime veya kimin emrine ödenecekse onun adı ve soyadı veya tüzel kişi ise ünvanı yazılır. Hamiline poliçe düzenlenemez.
- dd. **Vade** : Bonodaki vade şekilleri poliçe için de geçerlidir.

Kanuna göre poliçede de bono da olduğu gibi 4 tip vade uygulanır.

Poliçede vade yazılmamışsa poliçe geçerli olur mu? Düşünün.

- ee. **Ödeme Yeri**: Ödeme yerinin gösterilmesi gerekir. Gösterilmemesi halinde muhatapın ad ve soyadının yanında yer ismi varsa orası ödeme yeri sayılır. Bu da yoksa poliçe geçersizdir.
- ff. **Keşide tarihi** : Keşide tarihi olmayan poliçe geçerli olmaz.
- gg. **Keşide Yeri** : Keşide yeri açıkça belirtilmemişse ve keşidecinin imzasının yanında bir yer adı varsa o yer keşide yeri sayılır. Bu da yoksa poliçe hükümsüzdür.
- hh. **Keşidecinin İmzası** : Poliçede mutlaka elle atılmış keşideci imzası olmalıdır.

Zorunlu şartlar dışında bazı açıklamalar da poliçeye yazılabilir. Örneğin, “Uyuşmazlık halinde Ankara mahkemeleri ve icra daireleri yetkilidir” gibi bir kayıt konulabilir.

b. Unsur Noksanlıkları :

- Unsur noksanlıkları şunlardır;
- Vade yoksa görüldüğü yerde ödenir.
 - Ödeme yeri yoksa muhatabın adının yanında yazılı yer ödeme yeridir.
 - Keşide yeri yoksa keşidecinin adının yanında yazılı yer keşide yeridir.

c. Aval

Aval, poliçe borcuna kefil olunmasıdır. Poliçe borcuna kefil olana aval veren denir. Aval, muhatap, keşideci veya cirantalardan biri veya birkaçı için verilebilir. Avalın kimin için verildiği gösterilmelidir. Aval yazısında kimin için verildiği gösterilmemişse keşideci için verilmiş sayılır.

ç Faiz Şartı-Keşidecinin Sorumluluğu :

aa. Faiz şartı : Görüldüğünde ve görüldüğünden bir süre sonra ödenecek poliçelerde faiz şartı yazılabilir. Başka türlü vadeye bağlanmış poliçelere faiz şartı konulamaz. Yazılmışsa yok sayılır.

bb. Keşidecinin sorumluluğu :

Poliçe düzenlendiği anda, poliçenin düzenlenmesinden dolayı ilk sorumlu olan kişi keşidecidir. Ta ki muhatap poliçeyi kabul ettiği ana kadar. Muhatap “**kabülümdür**” diye imzaladığı an keşideci sorumluluktan kurtulabilir.

d. Kabul –Kabul Etmeme :

aa. Kabul : Muhatap poliçeyi kabul edene kadar poliçenin borçlusu değildir. Muhatabın sorumluluğu kabul ederek senede imza atmasıyla başlar. Muhatap poliçeyi kabule zorlanamaz.

bb. Kabul Etmeme : Muhatap poliçeyi kabul etmezse hamil muhataba “**kabul etmeme**” protestosu çektikten sonra poliçenin vade gününü beklemeden cirantalara ve keşideciye başvurarak poliçenin ödenmesini isteyebilir.

e. Ödeme - Ödememe - Zamana Aşımı :

aa. Ödeme : Hamil poliçeyi ödeme gününde veya onu izleyen iki iş günü içinde muhataba ibraz etmelidir. Görüldüğünde ödenecek poliçeler, keşide tarihinden başlayarak en geç bir yıl içinde ibraz edilmelidir. Ancak keşideci senet üzerine yazarak bu bir yıllık süreyi uzatabilir veya kısaltabilir. Poliçe muhatabın iş yerinde, iş yeri yoksa konutunda ibraz edilir.

bb. Ödememe : Muhatap ibraz edilen poliçeyi ödemezse hamil en geç iki gün içinde noter aracılığıyla protesto çeker. Hamil ayrıca senedin ödenmediğini kendinden bir önceki cirantaya ve keşideciye de ihbar etmelidir. İhbarı olan her ciranta kendi cirantasına ihbar göndermelidir.

Senedi (Poliçeyi) kanunun gösterdiği sürede ibraz etmeyen ve ödememe protestosu çekmeyen hamil'in durumu nedir ?

Hamil, bu durumda poliçeden doğan haklarının ödenmesi için keşideciye, cirantalara varsa aval verene başvurma hakkını kaybeder. Ancak muhatapları alacaklı olmaya devam eder.

cc. Zaman Aşımı : Kanunda gösterilen süreler geçtikten sonra hamil alacağını almak için dava açma veya icra takibini yapma hakkını kaybeder.

Zaman aşımı süreleri şu şekilde düzenlenmiştir;

- Poliçeyi kabul eden ancak ödemeyen muhataba karşı dava açma süresi vade tarihinden başlayarak üç yıldır.
- Hamilin cirantalara veya keşideciye karşı dava açma süresi, protesto tarihinden itibaren 1 yıldır.
- Bir cirantanın başka cirantalara veya keşideciye karşı dava açma süresi 6 aydır. Bu süre o cirantanın poliçeyi ödediği tarihten veya o poliçeden dolayı kendisine karşı dava açılmışsa dava tarihinden başlar.

6.2.3. ÇEK

a. Niteliği, Şekli :

Çek, bir ödeme aracıdır. Çekte üçlü bir ilişki vardır. Bunlar;

Keşideci : Çeki düzenleyen kişidir.

Muhatap : Çek ancak banka üzerine çekilebilir. Ödemeyi yapacak olan bankadır.

Hamil : Çek ibraz edildiğinde ödeme yapılacak olan kişidir.

Çeki şöyle tanımlayabiliriz. **Çek, bir bankaya hitaben yazılan ve belli miktarda paranın, çekin ibraz gününde hamiline ödenmesine ilişkin bir havaleyi içeren kıymetli evrak niteliğinde bir kambiyo senedir (Şekil 11.2).**

Çek, belli bir isme, emre yazılı olabileceği gibi hamile de düzenlenebilir.

Çeklerin günlük yaşamımızda kolaylık sağladığı doğru mudur ? Neden ? Düşünün.

Banka üzerine çek düzenleyebilmek için iki şartın gerçekleşmesi gerekir. Bunlar;

- aa. Muhatap banka ile çek düzenleyecek kişi arasında çek düzenleme konusunda bir anlaşma olmalıdır.
- bb. Çek düzenleyen kişinin, muhatap bankada tasarruf edebileceği ve en az çek bedeli kadar bir hesabı olmalıdır. Karşılıksız çek düzenlemek ağır bir suçtur.
- b. Unsurları ve Unsur Noksanlıkları :**
Çekte bulunması gereken unsurlar şunlardır:
 - aa. **Çek Kelimesi** : Senet üzerinde çek kelimesi yazılmalıdır. Başka dilde yazılmışsa o dildeki karşılığı olmalıdır.
 - bb. Kayıtsız şartsız belli bir bedelin ödenmesi emri bulunmalıdır.
 - cc. **Muhatabın Ad ve Soyadı** : Türkiye’deki bir bankanın ünvanı yazılı olmalıdır.
 - çç. **Ödeme Yeri** : Ödeme yeri gösterilmemişse muhatabın ünvanının yanındaki yer ödeme yeridir. Böyle bir yer de yazılı değilse muhatabın iş merkezinin bulunduğu yer ödeme yeridir.
 - dd. **Keşide Yeri** : Keşide yeri gösterilmemişse, keşidecinin imzasının yanında yazılı yer keşide yeridir. Burada yer gösterilmemişse çek geçerli olmaz.
 - ee. **Keşide Tarihi**: Çekte keşide tarihi gösterilmelidir.
 - ff. **Keşidecinin İmzası** : Düzenleyen tarafından imza atılmalıdır.

Çekte bulunması gereken yukarıda sayılan unsurlar eksik olduğu takdirde senet çek sayılır mı? Ne hükmündedir ? Düşünün.

c. Vade Faiz Şartı :

- aa. **Vade** : Çekte vade yoktur. Çek görüldüğünde ödenir. Vade yazılmışsa yazılmamış kabul edilir.
- bb. **Faiz Şartı** : Çek bir ödeme aracı olduğu için, faiz şartı yazılmışsa yazılmamış sayılır. Eğer çek, bankaya ibraz edilmiş ve karşılıksız çıkarsa çek hamili temerrüt faizi isteyebilir.

ç. Ciro, Keşidecinin Sorumluluğu :

- aa. **Ciro** : Genelde çekler hamiline yazılı olarak düzenlenir. Bu tür çekler teslim’le devredilir.

Çek metninde emrine kelimesi varsa bu tür çekler ciro ve teslim ile devredilir.

Çek, metninde lehdarın adı yazılı olup da “**emre yazılı değildir**” gibi bir ibare sözkonusu ise ada yazılı çek niteliğindedir. Çekin üzerine devir beyanı yazılıp, imzalanarak devredilir.

cc. Hamil, muhataba başvurduğu an ödeme yapılmazsa bunu tespit ettirmelidir. Yoksa hakkını kaybeder.

d) Ödeme-Ödememe

aa. **Ödeme** : Çekin ödenmek üzere, kanunun koyduğu “**ibraz süresi**” içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekir.

İbraz süreleri şöyledir:

- Bir çek keşide edildiği yerde ödenecekse 10 gün,
- Keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecekse 1 ay,
- Aynı kıtalarda ödenecek olan çek üç ay içinde ibraz edilmelidir.

Ankara’ da 5 Ocak 2005 tarihinde düzenlenen bir çek İstanbul’ daki bankada ödenecekse muhatap bankaya kaç gün içinde ibraz edilmelidir ? Düşünün.

bb. **Ödememe** : Çek, ibraz süresi içinde ibraz edilmiş, ancak muhatap banka tarafından ödenmemişse hamil bu durumu 3 yolla belirleyebilir.

- Noter aracılığıyla (protesto yoluyla)
 - Muhatabın çek üzerine yazılı olarak verdiği beyan ile,
 - Bir takas odasının aynî nitelikteki beyan ile
- Çekin ödenmediğini yukarıdaki yollarla belirleyen hamil cirantalara ve keşideciye başvurabilir. Bu durumda olan hamilin alacak hakları şunlardır :
- Çekin ödenmemiş olan tutarı
 - Temerrüt faizi,
 - Protesto ve ihbarname giderleri
 - Çek bedelinin %5’ i oranında tazminat,
 - Çek bedelinin %3’ ünü aşmamak üzere komisyon

g. Zaman Aşımı :

Çeklerle ilgili zaman aşımı süreleri şunlardır:

- Hamilin, cirantalara ve keşideciye karşı başvurma hakkı, ibraz tarihinden itibaren 6 ay,
- Cirantanın çek ile ilgili yaptığı ödemeler için, kendisinden önceki cirantalara ve keşideciye başvurma hakkı, ödeme yaptığı tarihten altı ay,

Keşide tarihi : 10 Ocak 2006

T.C. Ziraat Bankası

ANKARA

Bu çek karşılığında Bay Ümit ASAR’ a Üçyüz Yeni Türk Lirası ödeyiniz.

Keşidecinin İmzası
İSTANBUL

Şekil 6.2: Çek

- Çekte;
- Çek emre mi, yoksa ada mı yazılıdır ?
 - Nasıl devredilir ?
 - Bu çek en geç hangi tarihte ibraz edilmelidir ?

6.2.4. EMTİA SENETLERİ

a. Genel Bilgiler :

Emtia senetleri malı temsil eden ve kıymetli evrak sayılan senetlerdir. Emtia senetlerinin teslimi ile mülkiyet hakkının elde edilmesi söz konusudur.

Umumi mağazalar, bırakılacak malları saklamak ve bu mallar karşılığında makbuz senedi ve varant düzenlemeye yetkili olmak üzere, Sanayii ve Ticaret Bakanlığından izin alarak kurulan ticari işletmelerdir.

b. Makbuz Senedi ve Varant :

Makbuz senedi, umumi mağazaya bırakılan mallar üzerinde mülkiyet hakkını temsil eden kıymetli evrak niteliğinde bir senettir.

Makbuz senedi, emre yazılı senetlerdendir. Nama yazılı da olabilir. Hamiline yazılı olamaz.

Makbuz senedini elinde bulunduran hamil, varantın da hamili ise umumi mağazadaki malın malikidir.

Varant; umumi mağazaya bırakılan mallar üzerinde rehin hakkı sağlayan kıymetli Evrak niteliğinde bir senettir. Varant kanunen emre yazılı senetlerdendir. Nama yazılı da olabilir. Fakat hamiline yazılı olamaz.

Mağazadaki malı satan hamil, makbuz senedi ile varantı birlikte alacaklıya devrederek malı teslim etmiş ve malın mülkiyetini de alıcıya nakletmiş olur. Varant tek başına hamiline, mağazadaki mal üzerinde rehin hakkı sağlar.

Makbuz senedi ile varantı birlikte mağazaya teslim ederseniz mağazadaki malı geri alabilir misiniz ? Düşünün.

6.2.5. TAŞIMA İŞLERİ VE TAŞIMA SENEDİ

Taşıma işlerinin konusunu kara ve iç sularındaki yolcu ve yük taşımacılığı oluşturur.

Taşıma senedi; kara ve iç sularında taşıma işlerinde, taşınan malları temsil etmek üzere kanunda belirtilen şekilde uygun olarak düzenlenen emtia senetlerindedir.

Taşıma senedi emre ve nama yazılı olarak düzenlenebilir. Taşıma senedini taşıyanın isteği üzerine malı gönderen düzenler. Taşıyıcı isterse taşıma senedi düzenler ve eşya ile birlikte taşıyıcıya teslim eder.

a. Taşıma ile ilgili hükümler: Taşıma senedi TTK m. 768/1 maddesine göre, taşıyıcının isteği üzerine gönderen tarafından 2 nüsha düzenlenir, bir nüshası gönderen tarafından imzalayıp taşıyıcıya verilir, diğer nüshası taşıyıcı tarafından imzalanıp gönderene iade edilir. Taşıma senedi düzenlenmemişse gönderen, taşıyıcı tarafından imzalanıp gönderene iade edilir. Taşıma senedi düzenlenmemişse gönderen, taşıyıcıdan taşıma ilmuhaberi düzenlenmesini isteyebilir.

b. Eşya Taşıma Sözleşmesi : Taşıma sözleşmesini, taşıyanın, yolcu veya eşyayı ücret karşılığında bir yerden bir yere taşımayı üstlendiği sözleşme olarak tanımlanabilir.

Taşıyan, kendisine teslim edilen malları teslim aldığı tarihten itibaren teslim edene kadar eksiksiz ve hasarsız ulaştırmakla yükümlüdür.

c. Hapis Hakkı : Gönderen taşıyıcının yüklenmesi ve boşaltma giderlerini veya zorunlu diğer giderleri ödemediği takdirde taşıyıcının eşya üzerinde hapis hakkı vardır. Bu giderlerin ödenmesinde belgeler esas alınır. Belge alınması imkansız ise bu giderler bilirkişi aracılığı ile belirlenir.

ç. Zaman Aşımı : Haksız olarak alınan taşıma ücretinin geri alınması ve taşıma ücreti dahil olmak üzere taşıma sözleşmesinden doğan bütün alacaklar bir yılda zaman aşımına uğrar. Zaman aşımı süresi eşya taşımada eşyanın gönderilene teslimi ve yolcu taşımada yolcunun ulaşma tarihinden başlar.

Eğer, taşıyıcının hile ve ağır kusurundan dolayı eşya kaybolmuş, bozulmuş veya geç teslim edilmişse taşıyıcının sorumluluğu için zaman aşımı süresi 10 yıldır.

ÖZET

Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunlarla kayıtlı olan hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemez ve senetten ayrı olarak başkalarına devredilemez. Kıymetli evrak çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Temsil Ettikleri Hakkın Türüne Göre Kıymetli Evrak;: Para Senetleri (Alacak Senetleri) : Pay Senetleri Emtia Senetleri, Devir Şekilleri Açısından; Kıymetli Evrak, Nama (ada) yazılı kıymetli evrak, Emre Yazılı Kıymetli Evrak, Hamiline Yazılı Kıymetli Evrak.

Kanunumuza göre kambiyo senetleri, poliçe, bono ve çekdir. Bunlar yasaya göre emre yazılıdır. Nama yazılı olabilmeleri için, lehdarın adından sonra açıkça “nama yazılıdır”, “emre değildir” gibi açıklama konması gereklidir. Medeni hakları kullanma ehliyeti olan kişiler kambiyo senetlerini düzenleyebilirler.

Bono ile borçlu (düzenleyen) , senet lehdarına (alacaklısına) senette gösterilen alacağı vadesinde ödemeyi kabul eder ve üstlenir. Senetler üzerinde “bono” veya “emre muharrer senet” yazısı bulunmalıdır. Bonoda yer alan ödeme borcu kayıtsız ve koşulsuzdur. Bonoya normal olarak vade (ödeme zamanı) yazılır. Vade yazılmamışsa bono görüldüğünde ödenir. Birden çok vade konulmaz. Ödeme yeri gösterilmelidir. Gösterilmemişse düzenlendiği yer ödeme yeridir. Bonoda alacaklının adı ve soyadı açıkça gösterilmelidir. Bunlar yazılmazsa bono geçersizdir. Emrine veya “emrî havalesine” sözlerinin yazılmaması eksiklik sayılmaz. Senedi düzenleyeninin imzası bulunmalıdır. İmza el yazısı ile atılır. İmzasız bono geçersizdir.

Poliçe üçlü bir ilişki oluşturan alacak senedir. Senedi poliçeyi düzenleyen keşideci diğer bir kişiye muhatap , poliçede adı yazılı olan kişiye belli bir tutarı ödeme emri verir. Lehtar, poliçeyi diğer kişilere devredebilir. Senedi son olarak bulunduran kişiye de hamil denir. Poliçede bulunması gereken zorunlu unsurlar bulunmaktadır. Bunlar Senet üzerinde poliçe kelimesi yazılı olmalıdır. Ödeme emri herhangi bir şarta bağlanmaz. Muhatabın açık kimliği yazılmalıdır. Tüzel kişilik ise ünvanı yazılmalıdır. Poliçe kime veya kimin emrine ödenecekse onun adı ve soyadı veya tüzel kişinin ünvanı yazılır. Hamiline poliçe düzenlenemez. Bonoda gördüğümüz vade şekilleri poliçe için de geçerlidir. Kanuna göre poliçeye de bono da olduğu gibi 4 tip vade uygulanır. Ödeme yerinin Gösterilmemesi halinde muhatabın ad ve soyadının yanında yer ismi varsa, orası ödeme yeri sayılır. Bu da yoksa poliçe geçersizdir. Keşide tarihi olmayan poliçe geçerli olmaz. Keşide yeri açıkça belirtilmemişse ve keşidecinin imzasının yanında bir yer adı varsa o yer keşide yeri sayılır. Bu da yoksa poliçe hükümsüzdür. Poliçede mutlaka elle atılmış keşideci imzası olmalıdır. Poliçede bulunması gereken zorunlu unsurlardan biri eksik olursa poliçe geçerli olmaz. Ancak adî bir senet olabilir.

Çek, bir ödeme aracı olarak kullanılır. Çekte üçlü bir ilişki vardır. Bunlar Keşideci : Çeki düzenleyen kişidir. Muhatap : Çek ancak banka üzerine çekilebilir. Ödemeyi yapacak olan bankadır. Hamil : Çek ibraz edildiğinde ödeme yapılacak olan kişidir.

Çek, belli bir isme, emre yazılı olabileceği gibi hamile de düzenlenebilir. Çekte vade yoktur. Çek görüldüğünde ödenir. Vade yazılmışsa yazılmamış kabul edilir.

Emtia senetleri malı temsil eden ve kıymetli evrak sayılan senetlerdir. Taşıma senedi; kara ve iç sularında taşıma işlerinde, taşınan malları temsil etmek üzere kanunda belirtilen şekle uygun olarak düzenlenen emtia senetlerindedir.

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1. Kıymetli evrak ne demektir? Özellikleri nelerdir?
2. Temsil ettikleri hak bakımından kıymetli evrak kaç ayrıdır? Örnekleyiniz.
3. Devir bakımından kıymetli evrak kaç çeşittir? Örnekleyiniz.
4. Bir bonoda bulunması gereken unsurlar nelerdir?
5. Bonoda ödeme yeri ve keşide yeri gösterilmemişse bu eksiklik nasıl giderilebilir?
6. Bono hamilinin bonoyu düzenleyene, cirantalara karşı dava açma hakkı ne kadar süre içinde açılmalıdır?
7. Ciro nedir? Çeşitleri nelerdir?
8. Poliçelerde; vade yazılı değilse o poliçe geçerli olur mu? Nasıl?
9. Poliçelerde hangi vade için faiz şartı konabilir?
10. Bir kişinin çek düzenleyebilmesi için gerekli şartlar nelerdir?
11. Muhatap (Banka) ibraz süresi içinde ibraz edilen çeki ödemeyince hamilin keşideciye ve cirantalara başvurabilmesi için ne yapması gerekir?
12. Eşya taşıma sözleşmesinde taşıyıcı hangi halde hapis hakkına sahiptir?

TEST VI

1. Aşağıdakilerden hangisi bononun zorunlu elemanlarından biri değildir?
 - a. Ödeme yeri
 - b. Keşideci Adı
 - c. Keşidecinin imzası
 - d. Keşide tarihi
2. Aşağıdakilerden hangisi çekin zorunlu elemanlarından biri değildir ?
 - a. Muhatabın ad ve soyadı
 - b. Keşide yeri
 - c. Çek kelimesi
 - d. Kayıtsız şartsız belli bir bedelin ödenmesi emri.
3. Aşağıdakilerden hangisi çeki ödeyen kişidir ?
 - a. Muhatap
 - b. Keşideci
 - c. Hamil
 - d. Lehdar
4. Bir çek keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecekse aşağıdakilerden hangisi ibraz süresidir ?
 - a. 10 gün
 - b. 3 ay
 - c. 1 ay
 - d. 20 gün
5. Aşağıdakilerden hangisi varantı elinde bulunduran hamil için geçerlidir ?
 - a. Malın mülkiyet hakkına sahiptir
 - b. Malın tam malikidir.
 - c. Umumi mağazadan mali alabilir
 - d. Malın rehin hakkına sahiptir.
6. Çekin muhatap banka tarafından ödenmemesi halinde hamil aşağıdakilerden hangisini isteyemez ?
 - a. Çekin bedeli
 - b. Protesto masrafları
 - c. Temerrüt faizi
 - d. Çek bedelinin % 5' ini aşmayan komisyon ücreti.